

YOSHLAR MA'NAVIYATINI YUKSALISHIDA MILLIY QADRIYATLARNING O'RNI

Umirzaqov Abduvosit Rustam o'g'li

Guliston davlat pedagogika instituti 1-kurs magistranti
umirzaqovabduvosit@gmail.com

Anotatsiya: *Ushbu maqolada yoshlar ma'naviyatida milliy qadriyatlarning qay darajada o'rin tutganligi hamda qadriyatlar tufayli ma'naviyat qanchalar mustahkamlanishi ochib berilgan. Milliy qadriyatlar millat, jamiyat tayanchi ekanligi yoritilgan.*

Kalit so'zlar: *Qadriyat, millat, yoshlar, ma'daniyat, ezgulik, zamon, insonparvarlik, jamiyat.*

Qadriyatlar tushunchasi nihoyatda xilma-xil ma'noda turli sohalarda qo'llaniladi. Qadriyatlar to'g'risidagi fan bu aksiologiyadir. Bu atama ilmiy bilimlar sohasiga o'tgan asrning ikkinchi yarmida nemis aksiologi E.Gertman va frantsuz olimi P.Lapi tomonidan kiritilgan. G'arbda bu atama grekcha «qadriyat» va «fan», «ta'limot» tushunchalariga asoslanadi. Qadriyatni aksiologik nuqtai-nazardan talqin qilish, uning kategoriya sifatidagi mazmuni, obyektiv asosi va subyektiv jihatlari, namoyon bo'lish shakllari va xususiyatlarini o'rganishga imkon beradi[1]. Qadriyat kategoriyasi buyum yoki narsalarning iqtisodiy qimmatini ifodalaydigan tushunchadan farq qiladi. Qadriyatlar inson uchun biror ahamiyatga ega bo'lgan voki egalikning shakllari, narsalar, voqealar, jarayonlar, holatlar, sifatlar, talab va tartiblar qadrini ifodalash uchun ishlatiladigan kategoriyadir.

Ma'naviy-madaniyat yoxud «ma'naviyat»ning mag'zini (yadro'sini) qadriyatlar tashkil etadi. Qadriyat allaqanday hodisa, voqea yoki narsaning o'ziga xos xususiyati yoki xossasi emas, balki uning mohiyati, o'z navbatida borliqning u yoki bu obyektining yashashi, mavjud bo'lib turishi uchun tom ma'nodagi zaruriy shartidir. Qadriyatlar inson bisotida turli-tuman ehtiyojlarning va his-tuyg'u-larning mavjudligidan dalolat beradi, atrofida sodir bo'layotgan voqealarni, hodisalarni turlicha baholashlari uchun zamin yaratadi. Chunonchi bировlar uchun juda qadrli, juda muhim ahamiyatga ega bo'lgan, u yoki bu hodisa, boshqa bировlar uchun qadsiz, sariq chaqalik ahamiyatsiz bo'lish mumkin. Xuddi shuning uchun ham qadriyatlarni oddiy qilib ijobiy yoki salbiy (ahamiyatsiz, ahamiyat kamroq, qadr-qimmati sezilmaydigan), absalyut va nisbiy, ob'ektiv va sub'ektiv qadriyatlarga bo'lish mumkin. Mazmuniga qarab mantiqiy, etik, estetik va narsalar qadriyatlariga bo'lish mumkin. Shuningdek, qadriyatlarni haqiqatni, ezgulikni, go'zallikni ulug'lovchi qadriyatlarga ajratish mumkin.

Qadriyatlar jamiyat ijtimoiy-iqtisodiy, madaniy-ma'naviy taraqqiyotining mahsulidir. Shuning uchun ham qadriyatlarda zamonning ruhi, imkoniyatlari, o'sha zamonda yashagan odamlarning orzu-umidlari, isatklari, talab va ehtiyojlari o'z ifodasini topadi. Zamonlar o'tishi bilan qadriyatlarning mazmuni va ma'nosi o'zgarib boradi. Xuddi shuning uchun ham qadriyatlarning tarbiyaviy ahamiyatiga baho berganda konkret tarixiy shart-sharoitlarni doimo nazarda tutmoq zarur. Qadriyatlarni jamiyat, millat hayotidagi o'rni, ijtimoiy

xarakteriga qarab milliy va umuminsoniy, sinfiy yoki diniy, shuningdek kishilarning yoshi, professional xususiyatlariga xos qadriyatlarga bo‘lish mumkin.[2]

Insonning qadr-qimmati, sha’ni, or-nomusi, milliy g‘ururi, milliy qadriyatlar bilan bevosita bog‘liq. Milliy qadriyatlar, har bir millatning o‘ziga xos xususiyatlari, xossalari, belgilari, alomatlarini ifodalovchi falsafiy tushuncha bo‘lib, o‘sha millat bosib o‘tgan ijtimoiy taraqqiyot jarayonida shakllangan milliy madaniy meros xazinasiga qo‘shgan hissasini, ulushini ifodalaydi. Xuddi shu milliy o‘ziga xoslik, o‘ziga moslik, millat madaniyatida, adabiyotida, san’atida, tilida, dinida, tarixiy xotirasida, yashash, ishlash va fikrlash tarzida, urf-odatlarida, rasm-rusumlarida, bayramu-sayillarida o‘z ifodasini topadi. Milliy qadriyatlar milliy ma’naviy madaniyat ifodasi bo‘lib, har bir millatning insoniylik xazinasiga qo‘shgan munosib hissasining hosilasidir.

Milliy qadriyatlar, shubhasiz, millatning ravnaqi yoki inqirozi bilan bevosita bog‘liq bo‘ladi. Boshqacha aytganimizda milliy qadriyatlar millatning o‘tmishi va buguni bilan bog‘liq. Shuning uchun ham, «milliy qadriyatlar millat rivojlanishi bilan rivojlanadi, inqirozga uchrashi bilan qadrsizlanadi. Shuning uchun ham, millat – o‘zining qadriyatlarini vujudga keltirib, ularning yangi-yangi qirralarini va jihatlarini sayqallashtirib, taraqqiyot jarayonida takomillashtirib turishi ma’nosida o‘z qadriyatlarining haqiqiy egasi, makon va zamondagi ilgarilanma harakatdan iborat o‘zgarishlar jarayonida ularni o‘tmishdan kelajakka tamon yetkazib boradigan eng asosiy ob’ektdir».

Milliy qadriyatlarning negizini urf-odatlar, rasm-rusumlar, bayramu-sayillar tashkil etadi. O‘zbek milliy qadriyatlari mazmunida insonparvarlik g‘oyalari yotadi. Uzoq tarix davomida o‘zbeklarning o‘zaro munosabatlarida, kundalik turmush tarzida o‘zaro hamkorlik va hamdardlik, vafodorlik va o‘zaro hurmat, biri-biriga suyanish va yaxshi qo‘shnichilik, bolajonlik va ota-onaga hurmat, mehr-oqibat va sadoqat har tomonlama e’zozlanib kelinadi. Milliy qadriyatlar o‘sha millatga mansub har bir kishi tomonidan yaratilgan, insoniylik, odamiylikka xos fazilatlar, xislatlar, xosiyatlarni milliy-madaniy meros xazinasiga qo‘shgan hissasini ifodalovchi buyuk ko‘rsatkichdir.

Milliy qadriyatlarni tiklash, ularga hozirgi zamonga mos yangi mazmun ato etish demakdir. Xuddi shuning uchun ham, O‘zbekiston davlat mustaqilligiga erishishi bilan mamlakatimizga hozirgi zamon sivilizatsiyasi talablariga javob beruvchi umuminsoniy demokratik qadriyatlar xalqimiz turmush tarziga kirib kela boshladi. Inson haq-huquqlariga rioya qilish, tadbirkorlik erkinligi, matbuot erkinligi, ana shular jumlasidan edi. «Ushbu demokratik qadriyatlar jamiyatimiz uchun muhim ahamiyatga egaligi haqida gapirar ekanmiz, bu qadriyatlar tarixiy jihatdan ham, etnik-madaniy jihatdan ham xalqimizning o‘ziga xos xususiyatlariga zid emasligini qayat-qayat ta’kidlashni istardik».

Umuminsoniy demokratik qadriyatlarning eng muhimi inson haq-hu-quqlari va erkinliklarini har tomonlama himoya qilishdir. Insoniyat tarixida Buyuk fransuz revolyutsiyasi (1789) qabul qilgan «Inson va grajdanlar huquqlari deklaratsiyasi», 1948 yilning 10 dekabrda BMT Bosh Assambeliyasi tasdiqlangan «Inson huquqlarining eng umumiy deklaratsiyasi» - inson haq-huquqlari va erkinliklarini himoya qilishga qaratilgan tarixiy hujjatlar edi. O‘zbekiston davlat musatqilligiga erishishi bilan mustabid tuzum sharoitida oyoq osti qilingan inson haq-huquqlari va erkinliklarini tiklash, uni himoya

qilishga kirishdi. Insonning asosiy xuquqlari va erkinliklari O‘zbekiston Respublikasi Asosiy qonuni – Kons-titutsiyaning umumiy qoidalari va olti bobdan iborat ikkinchi bo‘limida huquqiy jihatdan musathkamlandi. Shuningdek, demokratiya, barqarorlik, oshkoralik, tinchlik, hamkorlik kabi umuminsoniy qadriyatlarning rivoj topishi uchun ham imkon yaratildi.[3]

Milliy va umuminsoniy qadriyatlarning uyg‘unlashib borayotganligini, mustaqillik yillarida O‘zbekistonda fuqarolarni tinch, totuv yashashga, barqarorlikka intilishida ham yaqqol ko‘rish mumkin. Endilikda tinchlik, millatlararo totuvlik, barqarorlik O‘zbekistonda yashovchi barcha xalqlarni, millatlarni, elatlarning buyuk ijtimoiy-siyosiy qadriyatiga aylanmoqda. Jahon sivilizatsiyasining talablariga mos tushuvchi bunday qadriyatlarni shakllanishida va rivojlanishida, kishilar turmush tarzida musatahkam o‘rnashib olishida mustaqillik yillarida mamlakatimizda amalga oshirilayotgan bir qator xayrli tadbirlar turtki bermoqda.

XULOSA

Yuqoridagi fikrlarimizdan quyidagi xulosalar kelib chiqadi:

1. Qadriyat allaqanday hodisa, voqea yoki narsaning o‘ziga xos xususiyati yoki xossasi emas, balki uning mohiyati, o‘z navbatida borlikning u yoki bu obyektining yashashi, mavjud bo‘lib turishi uchun tom ma’nodagi zaruriy shartidir.

2. Qadriyatlarni jamiyat, millat hayotidagi o‘rni, ijtimoiy xarakteriga qarab milliy va umuminsoniy, sinfiy yoki diniy, shuningdek kishilarning yoshi, professional xususiyatlariga xos qadriyatlarga bo‘lish mumkin.

3. Milliy qadriyatlar, har bir millatning o‘ziga xos xususiyatlari, xossalari, belgilari, alomatlarini ifodalovchi falsafiy tushuncha bo‘lib, o‘sha millat bosib o‘tgan ijtimoiy taraqqiyot jarayonida shakllangan milliy madaniy meros xazinasiga qo‘shgan hissasini, ulushini ifodalaydi. Umuminsoniy qadriyatlar esa barcha millat vakillariga xos bo‘lgan qadriyatlarni ifodalaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Shavkat Mirziyoyev. Buyuk kelajagimizni mard va oliyjanob xalqimiz bilan birga quramiz. –Toshkent: O‘zbekiston, 2017. – 168 b.
2. Islom Karimov. Yuksak ma’naviya yengilmas kuch. –Toshkent: O‘zbekiston, 2017. – 216 b.
3. M. Hamdamov. Qadriyatlar . –Tashkent: 2008. – 81 b.